

УДК 37.035.461

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/80-2-18>**Мирослава ЦИГАНИК,***orcid.org/0000-0003-4337-7222*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри театрознавства та акторської майстерності

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *myroslava.tsyhanyuk@lnu.edu.ua***Олена БАША,***orcid.org/0009-0002-1121-9238*

народна артистка України, професор,

професор кафедри театрознавства та акторської майстерності

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *kolomba63@gmail.com***Галина БЕНЬ,***orcid.org/0009-0009-5502-7589*

старший викладач кафедри музичного мистецтва

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *galben@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СЦЕНІЧНЕ МИСТЕЦТВО (АКТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ І КІНО)»

Статтю присвячено особливостям професійної підготовки випускників спеціальності «Сценічне мистецтво» як творчих особистостей. Час безперервно рухається вперед, але існує фундамент, на якому непорушно стоїть театральна педагогіка. Її фундаментом є, перш за все, традиції, закладені видатними театральними педагогами. Проведено ретроспективний аналіз досвіду театральної педагогіки у працях корифеїв українського театру М. Кропивницького, П. Саксаганського, Леся Курбаса, а також європейських – Б. Брехта, А. Арто, М. Мельтініса, П. Брука, Є. Гротовського, С. Барби та інших видатних митців ХХ ст. Проаналізовано дидактичні закони та умови формування професійно важливих якостей майбутніх акторів як традиційними, так й інноваційними методами навчання, виділяючи серед них необхідність розвитку художньо-образного мислення за допомогою асоціативного ряду. Особливу увагу у статті приділено обґрунтуванню творчої спостережливості як професійно важливої якості та способам її розвитку через тренінгову систему вправ. Розглянуто якості, що виражають емоційно-ціннісне і естетичне відношення студента-актора до дійсності.

Стаття присвячена особливостям реалізації компетентнісного підходу у процесі професійної підготовки випускників театральних спеціальностей. Досліджено можливості та позитивні сторони компетентнісного підходу в цьому процесі, виділяючи специфічні особливості підготовки випускників театральних спеціальностей як творчих особистостей. Професійна компетентність випускників театральних спеціальностей представлена як сукупність досвіду, теоретичних знань, практичних умінь та професійно значущих особистісних якостей. У дослідженні акцентовано увагу на виробленні умінь студента щодо самостійної роботи над роллю. Обґрунтовано проблему ціннісно-сміслового навчання, створення навчально-творчого аксіологічного середовища освіти з метою залучення студентів до універсальних гуманістичних цінностей, розуміння творчого синтетичного змісту театрального мистецтва.

Ключові слова: творча особистість, театральна педагогіка, сценічне мистецтво, майстерність актора, сценічна мова, професійні якості.

Myroslava TSYHANYK,
orcid.org/0000-0003-4337-7222
Ph. D (philology), Associate Professor
Associate Professor at the Department of Theater Studies and Acting
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) myroslava.tsyganyk@lnu.edu.ua

Olena BASHA,
orcid.org/0009-0002-1121-9238
People's Artist of Ukraine, Professor,
Professor at the Department of Theater Studies and Acting Skills
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) kolomba63@gmail.com

Halyna BEN,
orcid.org/0009-0009-5502-7589
Senior Lecturer at the Department of Musical Arts
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) galben@ukr.net

FEATURES OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL QUALITIES OF THE STUDENTS OF THE SPECIALTY “PERFORMING ARTS (ACTING ARTS OF DRAMATIC THEATER AND CINEMA)”

The article is devoted to the peculiarities of the professional training of graduates of the “Scenic Art” specialty as creative individuals. Time is constantly moving forward, but there is a foundation on which theater pedagogy stands. Its foundation is, first of all, the traditions established by outstanding theater teachers. A retrospective analysis of the experience of theater pedagogy in the works of Ukrainian theater luminaries M. Kropyvnytskyi, P. Saksaganskyi, Les Kurbas, as well as European ones – B. Brecht, A. Artaud, M. Meltinis, P. Brook, E. Grotovskiy, E. Barba and other prominent artists of the 20th century. The didactic laws and conditions for the formation of professionally important qualities of future actors by both traditional and innovative teaching methods are analyzed, highlighting among them the need for the development of artistic and figurative thinking with the help of an associative series. The article pays special attention to the substantiation of creative observation as a professionally important quality and ways of its development through a training system of exercises. The qualities that express the emotional, value and aesthetic relationship of the student-actor to reality are considered.

The article is devoted to the peculiarities of the implementation of the competence approach in the process of professional training of graduates of theater majors. The opportunities and positive aspects of the competence approach in this process are explored, highlighting the specific features of training graduates of theater majors as creative individuals. The professional competence of graduates of theater majors is presented as a combination of experience, theoretical knowledge, practical skills and professionally significant personal qualities. The study focuses on the development of the student's skills for independent work on the role. The problem of value-meaning education, creation of educational and creative axiological environment of education with the aim of attracting students to universal humanistic values, understanding of creative synthetic content of theater art is substantiated.

Key words: creative personality, theater pedagogy, stage art, actor's skill, stage language, professional qualities.

Постановка проблеми. Будь-яка освітня програма зі спеціальності 026 «Сценічне мистецтво» відповідно до стандарту вищої освіти (<https://mon.gov.ua/> 2021) ставить перед собою завдання підготувати фахівців здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі у сфері сценічного мистецтва, сформувавши творчу особистість студента. Це завдання включає естетичне та етичне виховання майбутнього актора (формування світогляду, художнього смаку та моральних засад). Розкриття ж творчої індивідуальності досягається переважно шляхом професійного виховання актора. При цьому професійне виховання має комплексний характер. «Коли заходить мова

про театральну школу, то насамперед говорять про методику та рівень професійної підготовки, і якось мимоволі на другий план відступає те, що лежить у підґрунті мистецької професії, – людська особистість, її світобачення, її етичні засади. Проте саме це друге віддзеркалює, формує і узагальнює перше, робить його вагомим, потужним, одне слово, творить особистість актора як митця», зазначив Б. Козак у статті «Акторська школа заньківчан» (Козак, 2010). Викладачі кафедри театрознавства та акторської майстерності Львівського національного університету імені І. Франка допомагають студентам поєднати під час навчання теоретичні та практичні знання та вміння. У свою

чергу форми звітності з «Майстерності актора» та «Сценічної мови» тісно переплетені з іншими практичними дисциплінами освітньої програми, бо, створюючи художній образ, студент розкриває творчий потенціал.

Суспільні зміни, вихід з постколоніальної освітньої системи, пошук нових театральних методик, роль особистості актора, ставлять перед мистецькими закладами вищої освіти нові завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичний аналіз наукової літератури присвячено методам формування професійно-важливих якостей студентів спеціальності «Сценічне мистецтво» як творчих особистостей, питанням якості підготовки майбутніх акторів. Розкрито сутність авторських систем і методик розвитку акторського мистецтва вітчизняних і зарубіжних митців театру і кіно М. Кропивницького, П. Саксаганського, Леся Курбаса, Б. Брехта, А. Арто, М. Мельтініса, П. Брука (Брук, 2005), Є. Гротовського (Гротовський, 1999), Є. Барби (Барба, 2001).

Значний пласт педагогічно-виховних настанов для майбутніх фахівців українського театального мистецтва містить творча літературна спадщина Л. Курбаса (Козак, 2012), М. Крушельницького, Г. Юри, І. Карпенка-Карого (Акторська майстерність корифеїв, 1973). На прикладі художньої та педагогічної практик можна простежити формування української театальної школи та народження методології Леся Курбаса, яку можна умовно назвати системою виховання «синтетичного актора» (Гринишина, 2019). Леся Курбас став творцем кількох театральних колективів: Молодого театру (1916–1919), Київського драматичного театру (1920–1921) і театру «Березіль» (1922), який став лідером театального авангарду в Україні. Він є основоположником системи акторської гри, яку можна умовно назвати системою підготовки «синтетичного актора». Леся Курбас – педагог і вихователь акторських поколінь, організатор експериментальних студій, з яких потім народжувалися нові театральні осередки. Однією з принципів основ курбасівської «системи» був «метод перетворення», який зазвичай перекладають як «перетворення» або «перетворення дійсності». Учень Леся Курбаса В. Черкашин зазначив: «Термін “перетворення” прямому перекладу не піддається, бо Курбас вкладав у нього свій, цілком певний зміст: це принцип творчої заміни життєвої реальності іншою реальністю – естетичною» (Гордєєв, Євсеєнко, 2012; З книжкової колекції Леся Курбаса, 2007; Творчий спадок Леся Курбаса у ХХІ ст., 2012).

Заради методу «перетворення» потрібна була і вся його «система», що дає талановитій людині

практичний шлях до акторського перевтілення, до знаходження образних акторських пристосувань, метафоричного вирішення вистави, які викликали б у глядача відповідні режисерському задуму асоціації. Найцікавіші дослідження Леся Курбаса проводив у режисерській лабораторії (потім – режштабі), створеній при театрі «Березіль» як центр, що керував творчим життям театру, і відкритої в 1924 році Станції фіксації та систематизації досвіду, яка мала вивчати та узагальнювати досвід попередників та сучасних творців театру (Курбас, 2001).

Завдання сучасної театальної педагогіки дати такі професійні основи акторові, які не могли б зламати різні форми та режисерські експерименти. І тут можна було б використати досвід західних театральних шкіл. Викладач-майстер ставить завдання перед студентом, перевіряє та детально аналізує роботу. Так відомий режисер і педагог Девід Чемберс, працюючи над п'єсами В. Шекспіра, на кожному показі давав певне завдання. На першому – освоїти віршований текст, на другому – зіграти у дії, на третьому – зіграти мізансценічно, не четверте включити характери. Або, наприклад, викликає чотирьох студентів та дає завдання: за годину зіграти п'єсу В. Шекспіра. Це дивно, за відгуками педагогів, які спостерігали таку «методику» виховання актора, результати чудові.

Формулювання цілей статті: дослідити специфічні особливості формування професійно-важливих якостей студентів спеціальності «Сценічне мистецтво» як творчих особистостей.

Виклад основного матеріалу. Сценічне мистецтво нерозривно пов'язано з театальною освітою. Особливість театальної освіти полягає в тому, що вона базується не тільки на теоретичних знаннях, але й на практичних – безпосередній передачі досвіду, умінь від вчителя до учня як на інтелектуальному, так і на чуттєвому, ціннісному рівні. Майстерність актора потребує широкого спектра здібностей, у тому числі сильної уяви, емоційної чутливості, фізичної виразності, вокальної проєкції, ясності мови та здатності інтерпретувати драму. Крім того, гра в кіно також вимагає володіння діалектами, акцентами, імпровізацією, спостереженням та наслідуванням, пантомімою та сценічними боями. Багато акторів витрачають значну кількість часу на навчання за спеціалізованими програмами або в кіношколах акторської майстерності, які добре відомі у світі, щоб відточити ці навички (табл. 1).

Найкращі школи акторської майстерності готують студентів до різних професій у кінематографі чи театальному мистецтві.

Відповідно до Болонського процесу та завдання побудови глобального єдиного європейського про-

Найкращі світові школи акторської майстерності

Школи акторської майстерності	Основні переваги відвідування однієї з найкращих шкіл акторської майстерності у світі
Браунівський університет (Провіденс, Род-Айленд) / <i>Brown University</i>	Програми Браунівського університету поєднують інтенсивне навчання у класі з постійною участю у професійному театрі. Разом ці дві організації створили сувору та технічно вимогливу модель театрального навчання, вільну від інтелектуальних та творчих обмежень.
Джув'ярдська школа, Нью-Йорк / <i>Juilliard School</i>	Студенти Джув'ярдської школи вивчають та інтерпретують широкий спектр драматичного репертуару у невеликому класі на курсах акторської майстерності, руху, голосу та інших аспектів ремесла (щороку приймається лише 20 нових студентів).
Акторська студія Університету Пейс, Нью-Йорк / <i>Pace University</i>	Акторська студія Університету Пейс у Нью-Йорку – одна з найкращих театральних шкіл світу. Крім того, студенти цього єдиного у своєму роді навчального закладу навчаються акторській майстерності за відомим методом Станіславського. Це дозволяє учням вивести свої навички на новий рівень.
Університет Карнегі-Меллона / <i>Carnegie Mellon University, CMU</i>	Школа драми Карнегі-Меллона, найстаріша акторська консерваторія країни, приділяє особливу увагу тому, щоб учні по-справжньому розуміли та втілювали своїх персонажів за допомогою глибокого аналізу матеріалу.
Сльська школа драми / <i>Yale School of Drama</i>	Сльський університет, заснований у 1900 році, без сумніву, є однією з найкращих шкіл акторської майстерності у світі з підготовки акторів.

Джерело: *Brown University*. URL: <http://www.brown.edu/>; *Juilliard School*. URL: <http://www.juilliard.edu/>; *Pace University*. URL: <http://pace.edu/>; *Carnegie Mellon University, CMU*. URL: <http://www.cmu.edu/>; *Yale School of Drama*. URL: <http://www.drama.yale.edu/>

сторю вищої освіти необхідно приділяти особливу увагу проблемам якості. У часі нових реформ галузей та спеціальностей вищої освіти України, сучасні уявлення про перетворення, що відбуваються, викликані завданнями побудови єдиного європейського інституту вищої освіти. Їх важливо розглядати як еволюційний і поступовий процес, вільний від різких еволюційних стрибків. У визначенні Міжнародної організації стандартизації (ISO) поняття «якість» визначається як сукупність характеристик об'єкта, що належать до його здатності задовольняти встановлені та передбачувані потреби. Особливу актуальність у руслі обговорюваної нами проблеми набуває проблема якості освіти, виховання та загального розвитку студентів. Проблема якості освіти, як загальна для реформування сучасної освіти, пов'язана з необхідністю формування конкурентоспроможних фахівців, мотивованих на успіх, що володіють способами застосування компетенцій в нових умовах, зумовлених вимогами сучасного ринку праці. Якість освіти в галузі «Культура і мистецтво» – це складне, комплексне поняття, трактування якого далеко не однозначне. Це пов'язано з тим, що творча діяльність не завжди піддається стандартизації. Тому необхідно, щоб студенти і викладачі спеціальності «Сценічне мистецтво» навчилися порівнювати свою діяльність з погляду таких параметрів, як фундаментальність, унікальність особистості, що формується, і практико-орієнтований творчий характер навчання студентів театральних спеціальностей.

Сьогодні найбільш гостро стоїть питання зіставлення вже розроблених кваліфікаційних

вимог з вимогами практики, що швидко розвиваються, і формулювання вимог до випускника закладу вищої освіти в термінах компетентного підходу. На рівні державних стандартів та державних замовлень результати професійної підготовки майбутніх працівників театральної галузі на загальних підставах характеризуються показниками якості освіти. Вони є спільними для всіх освітніх установ. Конкретні показники якості освіти специфічні для кожної освітньої програми, відповідають тим моделям здобутих навичок, які визначають цілі, завдання та зміст освіти за цією програмою, людські ресурси, науково-методичне забезпечення. Відповідно до цього потрібно розглядати основи формування професійних компетенцій у студентів спеціальності «Сценічне мистецтво» як складову частину вищої освіти особистості, як один із пріоритетних напрямів сучасної освіти в галузі культури та мистецтва. Це актуалізує проблему формування професійних компетенцій на основі більш глибокого та змістовного вивчення специфічних особливостей професійної освіти майбутніх акторів драматичного театру і кіно.

Під професійною компетентністю тут слід розуміти єдність теоретичної та практичної готовності випускників спеціальності «Сценічне мистецтво» до творчої діяльності. У цьому контексті можна припустити, що компетентний підхід може забезпечити формування професійних компетенцій у випускників спеціальності «Сценічне мистецтво», оскільки передбачає: рівноправні відносини між викладачами та студентами, взаємна

повага та діалог у навчально-творчому освітньому процесі; спільна творчість викладачів та студентів, збагачення окремого індивідуума творчістю інших – у процесі освоєння теоретичних та практичних засад театрального мистецтва; цілісне системне бачення майбутньої професійної діяльності; практичні та творчі компоненти в ній; формування досвіду вирішення мистецьких завдань через вибудовування алгоритмів творчої діяльності. У той же ж час комплексний підхід, що базується на поєднанні теоретичного і практичного навчання, дозволяє розвивати в студентів ті універсальні здібності та компетенції, які затребувані сучасним мистецьким процесом. Таке навчання орієнтоване на самовизначенні, самодетермінації, самоактуалізації, соціалізації та розвитку індивідуальності в цілому. Ці професійно важливі якості становлять основу загальних професійних компетенцій.

Дисципліна «Майстерність актора» є основною дисципліною у формуванні професійних навичок та знань у майбутнього актора драматичного театру та кіно. Вона використовує та координує всі знання, вміння та навички, які набувають студенти у процесі навчання, як практичних («Сценічна мова», «Фізичний тренінг», «Вокал», «Танець», «Теорія та практика хорового мистецтва»), так і теоретичних («Історія зарубіжного театру», «Історія українського театру», «Історія кіномистецтва», «Історія образотворчого мистецтва та архітектури», «Історія України», «Філософія»).

Закріплення знань та умінь, набутих у процесі освоєння дисципліни з циклів «загальної підготовки», «практичної підготовки» та циклу освітньої програми «Акторська майстерність драматичного театру і кіно», відбувається в рамках проходження навчальних та виробничих практик, самостійній роботі. Мета навчальної дисципліни «Майстерність актора» – виховання та формування особистості актора, який володіє внутрішньою та зовнішньою технікою, методом роботи над собою та роллю, що дотримується етичних принципів колективної творчості, відповідає сучасним вимогам, що пред'являються до акторської творчості, здатного силою свого мистецтва впливати на ціннісні уявлення глядачів.

Основними завданнями дисципліни «Майстерність актора» є: а) навчальні: формування у студентів професійних навичок та знань, необхідних та достатніх для успішної індивідуальної роботи над роллю та колективної роботи над виставами (поставами); розуміння значення театрального мистецтва у світі, особливостей роботи у театрі та інших творчих колективах; оволодіння прийомами та методами акторської майстерності, знання теорії акторської майстерності, розуміння сучасних форм та естетики театрального мистецтва;

б) творчі: розширення професійного та загальнокультурного кругозору; розвиток професійних здібностей (спостережливість, пам'ять, творча фантазія, аналітичні здібності та гнучкість мислення); застосування отриманих умінь в умовах реальної творчої діяльності; в) виховні: художнє, естетичне, духовне виховання студентів шляхом вивчення та практичного знайомства з театром, його історією, завданнями, традиціями та творчого втілення на сцені найкращих зразків світової драматургії та літератури різних епох, стилів та жанрів; виховання особистісних якостей, необхідних для цієї професійної діяльності – працьовитості, творчої активності, відповідальності, сили волі.

Форми та методи здійснення освітньої діяльності: лекції та бесіди з теорії та практики театру; практичні заняття з освоєння елементів школи та професійних навичок; групові та дрібногрупові репетиції; індивідуальна робота зі студентами; самостійна робота студентів (виконання домашніх завдань, робота над індивідуальними завданнями та самостійними уривками, робота над роллю, робота над удосконаленням та закріпленням професійних навичок); генеральні репетиції; демонстрації підготовлених вистав, програм та концертних виступів для глядачів. У результаті вивчення дисципліни «Майстерність актора» студент повинен:

- знати загальні засади теорії акторської майстерності, методи тренінгу та самостійної роботи над роллю, специфіку роботи актора у драматичному театрі;

- вміти створювати художні образи акторськими засобами з урахуванням задуму постановників у драматичному театрі, у кіно, телебаченні, використовуючи розвинену у собі здатність до чуттєво-художнього сприйняття світу, до образного мислення; виявляти творчу ініціативу під час роботи над роллю; використовувати всі можливості голосу та мовлення у творчому процесі виконавчої діяльності, професійно впливати словом на партнера у сценічному діалозі, володіти мистецтвом підтексту, створювати яскраву мовну манеру та характерність, вести участь у єдиному темпоритмічному та жанрово-стилістичному ансамблі з іншими виконавцями;

- володіти навичками спілкування з глядацькою аудиторією в умовах драматичної вистави, концерту, а також виконання ролі перед кіно- та телекамерою у студії; теорією та практикою акторського аналізу та сценічного втілення творів художньої літератури – драматургії, прози, поезії. Сама по собі система театральної освіти не створює новий продукт, як це відбувається у сфері економіки чи управління, але вона якісно перетворює студента на випускника закладу вищої освіти, наділяючи його новими особистісними якостями, роз-

виваючи його індивідуально неповторні здібності та вміння. Випускник стає носієм знань, отриманих під час проходження освітньої програми. Особливість театральної освіти полягає в тому, що студент є активним суб'єктом власного розвитку, за активної участі театральних педагогів.

Однією з важливих особливостей театральної освіти є те, що в процесі професійної підготовки посилюється значущість викладача – режисера, керівника курсу, носія певної театральної школи та естетики. Постійне підвищення його майстерності та кваліфікації стає все більш затребуваною моделлю навчання студентів. Сьогодні в освіті відбуваються великі зміни: модернізується сама система освіти, нові вимоги пред'являються до особистої та професійної діяльності фахівця тієї чи іншої області. У цьому руслі професійний розвиток та становлення особистості викладача відбувається в процесі активної творчої діяльності. Тому діяльність режисера театралізованих вистав розглядається нами як процес, що має певну специфіку і приводить до створення нових форм, а креативність – як потенціал, внутрішній ресурс майбутнього фахівця.

Для професії режисера здатність мислити образами, працювати з літературним та музичним матеріалом, створювати високохудожні спектаклі та уявлення є однією з необхідних умов професійної придатності. Незважаючи на те, що режисерська діяльність надзвичайно різноманітна і багатофункціональна, творча діяльність режисера театралізованих вистав, перш за все, виражається у створенні ним гармонійного цілісного сценічного твору на основі вмілого використання традиційних та інноваційних театральних засобів виразності. Компетентний режисер не зможе бути таким, не володіючи вміннями та навичками сценічної діяльності, серед яких особливо можна виділити: вміння та навички у створенні задуму вистави, творчої організації репетиційного процесу, вміння скористатися арсеналом виразних художньо-знакових засобів, уміння правильно підібрати жанрове рішення вистави, перекласти літературний текст у образну форму, а мову емоцій і почуттів – на мову дій (Погребняк, 2017).

Наявність широкої науково-теоретичної бази не дає нам підстав вважати вирішеним питання про зміст поняття «художньо-образне мислення». Це поняття в театральній творчості набуває особливої значущості та специфіки, яка впливає з синтетичної природи театру, результатом чого є накопичення певного емоційного досвіду і вироблення на основі асоціативних зв'язків здібності актора відображати отриманий досвід на сцені. У педагогічній теорії та практиці дослідження закономірностей розвитку та проявів художньо-

образного мислення зумовлює процес професійної творчої підготовки та виховання неповторної особистості актора та режисера.

Велике значення спостережливості як професійно важливої якості актора приділяли багато театральних діячів, серед яких такі величини, як П. Брук (Брук, 2005), Є. Гротовський (Гротовський, 1999), Є. Барба (Барба, 2001; Клековкін, 2014). Багато режисерів створювали досить успішні системи тренінгів та вправ для розвитку професійної спостережливості у майбутніх акторів. Аналіз театрознавчої та психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок про те, що акторська та режисерська спостережливість тісно пов'язана з особливою сенсорно-перцептивною організацією психічних пізнавальних процесів: уваги, уяви, фантазії, акторської пам'яті, що сприяє творчому розвитку особистості майбутнього актора, режисера. Без розвитку творчої спостережливості неможливо засвоєння, переосмислення та відтворення інформації, створення театральних образів.

Мистецтво має відбивати реальне життя, його протиріччя, але в узагальнюючій художній формі через знаково-символічну мову театру. Сполучною ланкою у цьому руслі виступає ідея театральної автодидактики. Традиційна дидактика, як і інноваційні дослідження у цій галузі, орієнтовані, зазвичай, на викладача. Але звернення до внутрішньої позиції студента, реальна значущість його активності у процесі вимагають розвитку особистості самого студента – актора, режисера. Для цього необхідно створення основ театральної автодидактики (від грецьких слів *autos* – «сам» і *didaktos* – «навчений»), тобто дидактики для самого студента-актора, з метою здійснення процесу самонавчання, роботи над собою, над роллю як методом спроб і помилок, так і цілеспрямовано, під керівництвом викладача. Автодидактичні знання та вміння дозволять студенту розвиватися в якості креативної творчої особистості, самостійно вирішувати багато творчих завдань. Постійне професійне самовдосконалення формує творчу рефлексію, таку яка необхідна для творчих спеціальностей, коли виникає небезпека самовихвалення. Робота над собою розвиває здатність до самооцінки та самоконтролю, саморегуляції та самоорганізації. Робота над собою сприяє формуванню досвіду вирішення навчальних та професійних ситуацій, виробленню творчих стратегій. Ефективність процесу навчання студентів спеціальності «Сценічне мистецтво» багато в чому залежить від них самих, оскільки, виявляючи бажання і здатність до самонавчання та саморозвитку, студенти-актори істотно підвищують ефективність навчально-творчого процесу. Стає очевидним, що якість випускника постає як сума зусиль системи

освіти, представлена в особі викладача, та власних зусиль студента.

Висновки. Таким чином, навчально-пізнавальна діяльність студентів спеціальності «Сценічне мистецтво» має яскраво виражений творчий характер. У цьому процесі багато уваги треба приділяти проблемі ціннісно-сміслового навчання та спілкування, створення навчально-творчого аксіологічного середовища освіти з метою залучення студентів до універсальних гуманістичних

цінностей, а також специфічних цінностей світового театру та педагогічної науки. У такому середовищі особливе значення має навчання на основі розуміння можливостей різних видів та жанрів мистецтва, їх виразно-сміслового потенціалу в театральній творчості. Це – музика та танець, поезія та риторика, графіка та живопис, слово та сценічний рух, грим та костюми, скульптура та архітектура. Це – виразні засоби театру, що є основою його розуміння як синтетичного виду мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акторська майстерність корифеїв: Збірник статей / Упоряд. : І. Волошина. Київ : Мистецтво, 1973. 184 с.
2. Барба Є. Паперове каное. Путівник по театральній антропології; пер. з англ. Микола Шкарабан. Львів : Літопис, 2001. 288.
3. Брук П. Жодних секретів. Думки про акторську майстерність і театр. Львів: 2005. 136 с.
4. Гордєєв С., Євсєєнко С. На шляху до творчої спадщини Леся Курбаса. Аркадія. 2012. № 3.
5. Гринишина М. Синтетичний театр. Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України. Київ :Фенікс, 2019. 416 с.
6. Гротовський Є. Театр. Ритуал. Перформер. Львів. Вид-во: Літопис, 1999. 192 с.
7. Життя і творчість Леся Курбаса / [упоряд., наук. ред. Богдан Козак]. Львів ; Київ ; Харків : Літопис, 2012.
8. З книжкової колекції Леся Курбаса: каталог/ укл.: Гордєєв С., Сєдих В., Фоменко І. Харків, 2007.
9. Клековкін О. Doctor Dappertutto: Театр фантазій Всеволода Мейєргольда. ІПСМ України НАМ України. К.: Арт Економі, 2014. 208 с.
10. Козак Б. Театральні відлуння. Львів: Ліга-Прес, 2010. 452 с.
11. Леся Курбас. Філософія театру / автор-упорядник Л. Лабінський. Київ, 2001.
12. International Organization for Standardization, ISO. URL: <http://iso.org/>
13. Погребняк Г. П. Авторська режисура в екранному та сценічному мистецтві. Київ: НАКККіМ. 2017.
14. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 026 «Сценічне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL:<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/026-Stsenichne.mystetstvo-bakalavr.pdf>
15. Творчий спадок Леся Курбаса у XXI столітті: бібліогр. покажчик / укл.: Гордєєв С., Євсєєнко С., Левченко О. Харків, 2012.

REFERENCES

1. Aktorska maisternist koryfeiv: Zbirnyk statei [Acting skills of luminaries: Collection of articles] / Uporiad. : I. Voloshyna. Kyiv : Mystetstvo – Edited by. : I. Voloshyna. Kyiv: Art. 1973. 184 s. [in Ukrainian].
2. Barba Ye. (2001). Paperove kanoe. Putivnyk po teatralnii antropologii [Paper canoe. Guide to theatrical anthropology]; per. z anhl. Mykola Shkaraban. Lviv : Litopys – Lviv: Litopys. 2001. 288. [in Ukrainian].
3. Bruk P. (2005). Zhodnykh sekretiv. Dumky pro aktorsku maisternist i teatr [No secrets. Thoughts on acting and theater]. Lviv: 2005. 136 s. [in Ukrainian].
4. Hordieiev S., Yevseienko S. (2012). Na shliakhu do tvorchoi spadshchyny Lesia Kurbasa [On the way to the creative heritage of Les Kurbas]. Arkadiia [On the way to the creative heritage of Les Kurbas]. 2012. № 3. [in Ukrainian].
5. Hrynshyna M. (2019). Syntetychnyi teatr. In-t problem suchas. mystets [On the way to the creative heritage of Les Kurbas]. NAM Ukrainy. Kyiv :Feniks – NAM Ukraine. Kyiv: Phoenix. 2019. 416 s. [in Ukrainian].
6. Hrotovskiy Ye. (1999). Teatr. Rytual. Performer [Theater. Ritual. Performer]. Lviv, Vydavnytstvo: Litopys – Lviv, Publishing House: Litopys, 1999. 192 s. [in Ukrainian].
7. Zhyttia i tvorchist Lesia Kurbasa / [uporiad., nauk. red. Bohdan Kozak]. Lviv ; Kyiv ; Kharkiv : Litopys – Lviv, Publishing House: Litopys. 2012. [in Ukrainian].
8. Z knyzhkovoї kolektsii Lesia Kurbasa: kataloh [From the book collection of Les Kurbas: catalog]/ uкл.: Hordieiev S., Siedyk V., Fomenko I. Kharkiv – comp.: Gordeev S., Sedykh V., Fomenko I. Kharkiv. 2007. [in Ukrainian].
9. Klekovkin O. (2014). Doctor Dappertutto: Teatr fantazii Vsevoloda Meierholda [Doctor Dappertutto: Vsevolod Meyerhold's Fantasy Theater]. IPSM Ukrainy NAM Ukrainy. K.: Art Ekonomy – IPSM of Ukraine NAM of Ukraine. K.: Art Economy. 2014. 208 s.
10. Kozak B. (2010). Teatralni vidlunnia [Theatrical echoes]. Lviv: Liha-Pres – Lviv: Liga-Press. 2010. 452 s. [in Ukrainian].
11. Les Kurbas (2001). Filosofia teatru [Theater philosophy]/ avtor-uporiadnyk L. Labinskyi. Kyiv. – author-compiler L. Labinskyi. Kyiv. 2001. [in Ukrainian].
12. International Organization for Standardization, ISO. URL: <http://iso.org/>
13. Pohrebniak H.P. (2017). Avtorska rehysura v ekrannomu ta stsenichnomu mystetstvi [Author's direction in screen and stage art]. Kyiv: NAKKKiM. 2017. [in Ukrainian].
14. Standart vyshchoi osvity zi spetsialnosti 026 «Stsenichne mystetstvo» haluzi znan 02 «Kultura i mystetstvo» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity [Standard of higher education in the specialty 026 “Scenic art” of the field of knowledge 02 “Culture and art” for the first (bachelor’s) level of higher education]. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/026-Stsenichne.mystetstvo-bakalavr.pdf> [in Ukrainian].
15. Tvorchyi spadok Lesia Kurbasa u XXI stolitti.: bibliogr. pokazhchyk [Creative heritage of Les Kurbas in the 21st century.: bibliogr. index] uкл.: Hordieiev S., Yevseienko S., Levchenko O. Kharkiv -comp.: Gordeev S., Yevseenko S., Levchenko O. Kharkiv. 2012. [in Ukrainian].